

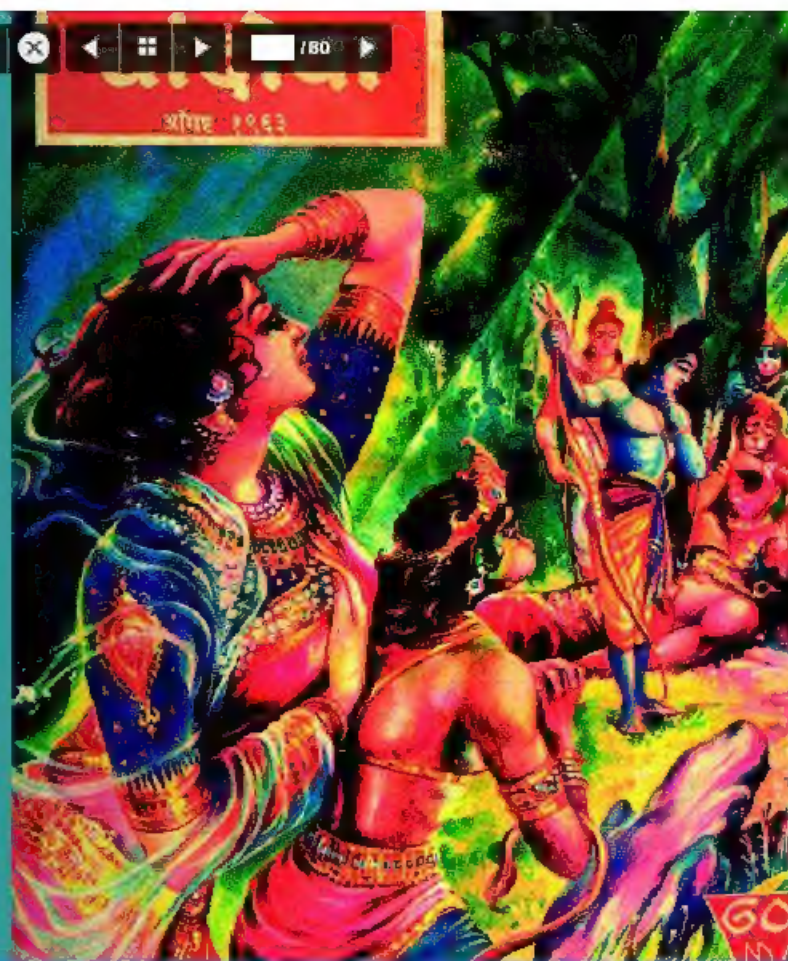

Fullscreen

127

/ 80

भारताचा इतिहास

दिल्लीच्या वरिष्ठ उमरावांना सुल्तान जलालुद्दीन याची काखीर्द आवडली नाही. तो गादीवर बसला तेव्हा त्याचे वय ७० वर्षे होते. तो स्वभावाने शांत व सौम्य होता. त्याला युद्ध व रक्तपात आवडत नसे.

सन् १२९२ या वर्षी मंगोल जातीच्या झुंडीच्या झुंडी भारतावर स्वाऱ्या करून लागल्या तेव्हा जलालुद्दीनाने त्यांचा पराभव केला. हारलेल्या सैन्याला स्वदेशी परत जाण्यास परवानगी दिली. काही जणांनी सुसल्लोभान धर्म कबूल करून हिंदुस्थातांतच राहण्याचे ठरविले तेव्हा सुल्तानाने त्यांना परवानगी दिली.

जलालुद्दीनाला एक मुलगी होती. त्याने आपल्या भावाचा मुलगा अल्लाउद्दीन खिलजी याला आपला पुत्र समजून त्याला सर्व शिक्षण दिले. पुढे त्यालाच आपला जावई करून

घेतले. त्याला कत्र म्हणजे अलाहाबादचे राज्य दिले. अलाहाबादची नवाबी हातां आल्यापासून अल्लाउद्दीनाची घत्तोळपता वाढत गेली. तो फार महत्वाकांक्षी व कर्तव्यगार तर होताच. त्याने सन् १२९२ मध्ये माळव्यावर स्वारी केली. मिल्सा राज्य जिंकले व त्याबद्दल वसुिस्त म्हणून सुल्तानाकडून अयोध्येचे राज्य मिळविले.

मिल्सा येथे त्याला दक्षिणेकडील देवगिरीच्या आदवांची कीर्ति व वैभव यांची माहिती कळली. रामदेवराव यादव हा त्यावेळी देवगिरीच्या गादीवर होता. देवगिरीचे राज्य तुटण्याची इच्छा खिलजीच्या मनात उत्पन्न झाली. आपला सुल्तान सुल्तान जलालुद्दीन याला कळविण्याबरोबर विषय पर्वत ओलांडून एक हजार घोडेस्वारांनिशी तो देवगिरीवर बाळत गेला.

बाबरून गेला. तो युद्धाला तयार नव्हता. नाशिवाय देवगिरीचे मुख्य सैन्य त्याचा मुलगा शंकरदेव याच्या हाताखाली दक्षिणेकडे राहिलेवर गेलेले होते. तरी रामदेवरावाने शौर्याने युद्ध केले. पण शेवटी त्याला हार मानावी लागली. त्याने शत्रूला नुकसानभरपाई करून देण्याचे कबूल करून संधी करून घेतली. अल्लाउद्दीन परत जात असता शंकरदेवाने त्याला अडकले. त्याने आसपासच्या राजेराजवाळ्यांना मदतीला बोलाविले. पण कोणी तयार झाला नाही. म्हणून शत्रूला आणखी नुकसान भरपाई करून देण्याचे कबूल करून त्याला संधी करून त्याची लागली.

अल्लाउद्दीनाचे हे साहसिक कार्य सुसल्लोभानांच्या पक्षांनी पडले. दक्षिणेकडील वैभव संपत्तीकडे त्यांचा डोळा बळला. अल्लाउद्दीनाने दक्षिणेच्या स्वार्तां जी छद्म केली होती त्याची बार्ता त्याने सुल्तानाला दिली नाहीच, उलट त्याला मिळत गेलेल्या यशाबुद्धे त्याचे साहस वाढत गेले. स्वतःच सुल्तान होण्याची महत्वाकांक्षा त्याच्या मनात उत्पन्न झाली. त्याने एक कट करून

आपल्या सुल्ल्याला अलाहाबाद येथे बोलाविले. एका राबदोही अंगरक्षकाने अल्लाउद्दीनाच्या कुसलबणीने सुल्तानाला अलाहाबादला जाण्यास प्रोत्साहन दिले. जलालुद्दीनाच्या मनात अल्लाउद्दीनाविषयी वात्सल्यभाव होता. म्हणून त्याच्या हितचिंतकांनी त्याला जाण्यास मनाई केली असून देखील बरोबर अंगरक्षक देखील न घेता तो एका पडावात बसून अल्लाउद्दीनाला भेटण्यास गेला आणि त्याच्या राज्याकांक्षेला बळी पडला. १७ जुलै १२७६ या दिवशी अल्लाउद्दीनाच्या अनुयायांनी तो सुल्तान

प्रास्ताची घोषणा केली. अलाउद्दिनाची वेगम मलिकाजहान ही फार हुशार होती. तिचा मोठा मुलगा अर्दलीखान याला आईचा स्वभाव आवडत नसे म्हणून तो दूर मुलतानला रहात असे. पति वसल्याचे ऐकून तिने आपला धाकटा मुलगा खनुद्दीन इब्राहीम याला मुलतान केले. ते ऐकून अल्लाउद्दीन पावसाळा चाक होता तरी दिल्लीवर चालत गेला. इब्राहीम अलाउद्दिनासमोर टिकव घेऊ शकला नाही. तो आपल्या आईबरोबर मुलतानला पळून गेला. अल्लाउद्दीन दक्षिणेकडून जे धन छद्म घेऊन आला होता त्याच्या सहाय्याने त्याने दिल्लीच्या अमीर उमरावांची मने आपल्याकडे वळवून घेतली व स्वतः १ जानेवारी १२९६ या रोजी दिल्लीच्या गादीवर बसला.

एण अलाउद्दिनाला सुखाने राज्यसुख भोगायला मिळाले नाही. लुकी लोकांनी

बंड केले, मालवा गुजरातकडील सुवेदारांनी त्याला मुलतान म्हणून मान्यता दिली नाही. मंगोल जातीच्या स्वाभ्या चालव होत्या. पण या सर्व संकटांना त्याने खंबीरपणाने तोंड दिले. तो गादीवर बसल्याबरोबर मंगोल लोकांनी स्वारी केली. पण त्यांना माघार घ्यावी लागली. दुसऱ्या वर्षी पुन्हा त्यांचा पराभव झाला व सहस्रावधि मंगोल कैद झाले. सन् १२९९ साली पुन्हा त्यांनी स्वारी केली. या खेपेस ते छट बार करण्यासाठी आले नव्हते, देख विकण्यासाठी आले होते. सरळ दिल्लीवर चालत आले. युद्ध झाले आणि या खेपेस देखील त्यांना पूर्ण पराभव झाला. सन् १३०४ मध्ये एकदा व १३०७ मध्ये पुन्हा एकदा त्यांनी स्वारी केली. पण पराभव झाल्यामुळे अलाउद्दीन गादीवर असेपर्यंत त्यांनी दो नाद सोडला.

दास्य-मुक्ति

छलम हसी आणि कांसवे
मकड उडाला आकाशांत ।
बसला जागनि शिखरावरती
उडत झोल तो हिमालयांत ॥

मूक भागलुन अपुली त्याने
केले पुढरपि नमि उड्डाण ।
रक्तवण त्या पाहुनि भासे
अपर एक अग्नीचा बाण ॥

पृथ्वि राहिली खाली व विसे
हवाआवड झाले पर्वत ।
विरुनि दगडांना पार पांचळे
अति केगारवे निरुत्तम ॥

नक्षत्रांचा लोक दिव्य तो
निष्प्रमिणाटे जणू दिवे ।
पंच पसरुनी जातां मधुनी
वाटे विश्वविल काव दिवे ॥

स्वर्गाच्या बाजूला बळतां
घडकी भरली बंधाळा ।
समजुन संकट वधे भयंकर
बसला-“ठार करा त्याला !”

पेरावत गज बडुनी त्यावर
स्वतः निघाला युद्धाला ।
बज्र घेउनी हातीं सुरपति
सघोर सैन्यासह आला ॥

युद्ध दुंदुभी बाहुं लागली
करू लागले सुर ब्रह्मविष ।
अफाट सेना समोर पाहुनि
आला गवडाळा पण रोष ॥

तुटून पडला सुर सैन्यावर
वैजतेय जणू प्रलयपवन ।
असह बारा जालां सैन्या
म्हणुनि पळाले दग सुरजाण ॥

“दास्य-मुक्त मातेला करण्या
ही अट काढूची होती।
तिला देऊनी अमृत हें भी
मिळविन मातेची मुक्ती ॥

“शांति मिळाली मातृभवा जर
होवेल जन्माचें साफस्य।
कितिला कष्ट मळा झाला हो,
असे तिच्या का त्याचा मुख्य ॥”

शंभू म्हणाला-“येतो मी पण
तुझ्या संगे आज लघूच।
काम संपवून निघशिल तू, अन्
अमृत नेहम मी पळवून ॥”

गवळ पोंचला अमृत पाहून
हाला कटूला आनंद।
जाऊन विनवेल ती वदली-
“मनास झाला मज आनंद !

मळा मिळाले अमृत अन् यव,
मुक्ति मिळाली तुजला ये।

[संपूर्ण]

कष्ट तुला जर झाला थोडा,
झाले सर्व मनाजोबे !”

मुक्तासंगे स्वगृही गेली
विनता आसवें तिकडे।
गंगेवरती मुक्तासंगे
कतु निघाली अन् एकडे ॥

पवित्र होऊन अमृत-प्राशन
इष्ट, असे वाटले तिला।
अमृतघट काठावर ठेवून
नयित प्रतरली समाला ॥

ईश संधि ही पदात होता
वेडनि गेला घट पळवून।
स्नान लागले गवळ्यावरचें
अमृत कटूमुत नाहून ॥

परंतु त्यांच्या जिभा कापल्या
कुत्रा गवळाच्या पायांनी।
आणि देणगी नविकोपाजित
हीच मिळविली नागांनी ॥

[१६]

[लक्ष्मण व त्याच्या साथी मित्रांनी गुहावासिवांना, पंखवाल्या जातीच्या लोकांपासून त्यांचे, रक्षण करण्याचें वचन दिले. राजा व त्या पंखवाल्या जातीच्या दोघां जबाबदार त्यांनी वाच सोडले. हे दोघे गुहावासिवांना धरून घेऊन जाण्यासाठी आले होते. पुढे वाचा]

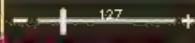
लक्ष्मण वगैरेंनी सोडलेले बाण झाडांच्या
फांद्यांना जाऊन लागले, हें पाहून
पंखवाल्या दोघांनी जोराने वर उड्डाण केले
ते वाच्या कर ओरडले-“वगा! वगा!
विश्वासघात !” नेतर पुन्हां हलकेंच उडत
झाडाभाट होऊन अदृश्य झाले.

“आनकर्णा ! या नांवाची देखील
जयमळ म्हणाला-“ते फार दूर जाणें
शक्य नाही. चला त्यांना हुडकून काढूं
येत आहोत ते !” जयमळने वकित होऊन
य.” तितक्यांत तेथें दोघे गुहावासी विचारले.

“ वाचोवा ”

Full screen

127

20 / 80

गुहावासी काहीं बोलले नाहीत. तित-
क्यात गोमांगला दुरून मझाली विसर्या.
तो म्हणाला—“त्या मझाली ! ते
लोक इकडेच येत आहेत !” असे म्हणत
त्याने धनुष्यावर बाण चढविला. जयमल व
लखू दोघांनी पण धनुष्यावर बाण चढविला
आणि त्या बाजूला पाहिले. काहीं लोक
आपले भाले होखून व मझाली घेऊन त्या
बाजूला पुढे येत होते.

जयमल धनुष्यावर बाण चढवून पुढे
निघाला. नंतर जरा थांबून संवपणे पण
कसल्या आवाजांत म्हणाला—“तुम्ही कोण,

आम्हाला माहीत नाही, तुमच्याशी आमचे
काही वैर नाही. तुम्ही आपल्या मर्गाने
जा, आम्ही आपल्या मार्गाने जाऊ.
पण मध्यंतरी तुम्ही जर काही गडबड
केलीत तर मात्र आम्हाला आमच्या
धनुष्यबाणांचा उपयोग करावा लागेल.”

मझालींच्या उभेडांत पुढे पुढे चालणारा
तसण आपला भाला उभा वर उचलून
म्हणाला—“तुमच्याशी आमचे वैर नाही.
तुम्ही तुमच्या व आम्ही आमच्या वाटेने
जावे हे बरोबर आहे. पण तुमच्या बरोबर
मार्जार जातीचे वे लोक आहेत त्यांना
तुम्ही आमच्या साथ्यात या म्हणजे झाले.”

“मार्जार जातीचे लोक !” जयमल
व त्याच्या साथी मित्रांना वास्तव आश्चर्य
वाटले. प्रथम स्थानकर्णी नांव ऐकले व हे
दुसरे मार्जार जातीचे ! “ह्या दोन वेग-
वेगळ्या जाती कोठल्या व त्यांच्यात हे
वैर कसे काय ?” त्याने विचारले.

त्यांच्या बरोबरचा एक गुहावासी
म्हणाला—“मार्जार आमचा पुढारी आहे !
त्यांच्याशी आज सकाळीच आपले बोलणे
झाले होते. आम्ही गुहेत राहता तो तसे हे
स्थानकर्णी पण गुहेतच राहतात. त्यांच्याशी

आमचे हाडवेर आहे. ते आम्हाला खर
करतील.”

“जयमल, आपण यांच्या रक्षणाची
जबाबदारी आपल्यावर घेतली आहे.”
लखू म्हणाला. इकडे गोमांगने धनुष्यावर
बाण चढवून नेम घरला.

जयमलने त्याला मध्येच खडबले व
म्हणाला—“लखू आपले बचन न पाळल्या
इतके आपण भितरे आहो का ? पण
परिस्थिती ओळखून वागायला नको का ?
आपले विरोधी चाळीस-पचास तरी
असतील.”

“सग, तुझे म्हणणे तरी काय ?”
लखूने शंका करीत विचारले.

“सलोक्याने बोलत काम मिघाले तर
पाहं. नाहीतर युद्ध करायला आपण तयार
आहोच !” असे म्हणत जयमल दोन पावले
पुढे गेला व म्हणाला—“आमच्याशी आतां
जो कोणी बोलत होता तो श्वाकणीच
आहे ना ! जसेच तर त्याने हातांतल्या
भाला साळी करून आमच्याशी सलोक्याने
बोलण्यासाठी पुढे यावे. हा पहा मी
आपला बाण धनुष्यावरून काढून भात्यांत
देवीत आहे.”

जसे म्हणत त्याने पुन्हा अनुषंगाने बाण चढवला व तयार रहावयास लखू व गोमोरा दोघांना खूप कैली.

तिघांनी सज होऊन चार पावले पुढे टाकलेली पाहून श्वानकर्णी जातीच्या त्या तरुणाने मागे वळून पाहण्याबरोबर त्याचे सर्व साथी त्याच्या चारीबाजूला धाडका करून उभे राहाले व त्यांचे परस्परांशी काही तरी बोलणे सुरू झाले.

“लखू, पाहिलास त्यांचा उडालेला गोंधळ. आमच्यावर चालत येत की नाही हे ते ठरवू शकले नाहीत. आतांच संधी-साधू कार्यसिद्धी करून घेतली पाहिजे!” असे समूह जयमल त्या रानटी श्वानजातीच्या लोकांकडे वळून म्हणाला—“सरणाला तयार होऊन ज्याला पुढे रावयचे असेल त्याने खुशाल पाऊल पुढे टाकावे. बाकीच्यांनी निमूटपणे मागे वळावे. तुमचा नायक येथे हजर असता तर त्याने खात्रीने आमच्याशी मैत्रीचा हात पुढे केला असता.”

ते ऐकून त्या तरुण पुढाऱ्याने आपल्या बरोबरच्या लोकांना वरडावून झुप केले आणि पुढे येऊन जयमलला म्हणाला—“तुम्ही स्वतः येऊन आमच्या नायकाशी जे

बोलावयाचे असेल ते बोलाव. तुम्हांला आमची भीती वाटत नसेल तर आमच्याबरोबर गुहेकडे चलावे. आम्ही वाट दाखवितो.”

भीतीचा उच्चार होताच लखूला जोर चढला. त्याने आपल्या अनुषंगीच्या दोरीचा टणटणार केला आणि म्हणाला—“तुमच्या नायकाकडेच काय, तुम्ही म्हणाल तर आम्ही त्याच्या बापाळा किंवा त्याच्या आज्याला देखील भेटायला तयार आहो! चका!”

जयमल थोडा चपापळा. लखूने आपल्या शीर्षाचा मंचक बराचो म्हणून जरी ते म्हटले होते तरी मत्तक जागेच लागले तर थोका तर नाही! पण जातां माघार घेण्यांत कार्य नव्हता. कारण गेलो नाही तर त्या रानटी लोकांना वाटेक कां आम्ही भ्यालं व ते हड्डा करतील.

जयमल जास्त वेळ विचार करायला थांबला नाही. त्याने मागे वळून गुहावासियांपैकी एकाला त्यांचा नायक मार्जार याच्याकडे जाऊन बघलेले सर्व वृत्त कळवायला सांगितले. एकडे श्वानकर्णीच्या अनुचरांनी बरोबर रावला सांगितले. एक जण म्हणाला—“त्या मार्जाराच्या अनुयायांसाठी त्यांच्याशी युद्ध करणे मूर्खपत्ताच ठरेल.”

“ठीक आहे, तर बघ पुढे. आतां तुमच्यामध्ये व आमच्यामध्ये जेवढे अंतर आहे तेवढे गुहेपर्यंत पोहोचणे पावेतो कायम राखले पाहिजे. छांत दगा किंवा विश्वासघात कोणी केला तर मात्र त्याला आमच्या या बाणाळा बळी पडावे लागेल.” जयमल म्हणाला.

त्यानंतर सर्व निघाले. सुमारे अर्धा तास चालत गेल्यावर ते एका डोंगराळ प्रदेशांत पोचले. त्याच वेळी पूर्वेकडे दिशा फांके लागल्या होत्या. त्या ठजेडांत जयमल व त्याच्या मित्रांना जागोजागी उंच नाक्यांच्या

“श्वानकर्णी आमचा नायक आहे. तो ज्ञानच्या सुहेत आहे. मी त्यांचा अनुषंग आहे. मार्जार जातीच्या त्या दोघांना मागे सोडून तुम्ही आपल्या वाटेने निघून जा.” श्वानकर्णीचा अनुयायी म्हणाला.

“ते शक्य नाही. तुम्ही त्यांना पकडणार असलांत तर ते युद्धाशिवाय शक्य नाही. तुम्ही युद्ध करण्याचेच ठरविले तर तुमच्यापैकी एक देखील जिवंत राहणार नाही. थोड्या वेळा पूर्वी आमच्या साणांचा वर्षाव होताच पंखवास्या जातीचे लोक पळून गेले ही गोष्ट कदाचित तुम्हाला माहीत नसेल.”

Fullscreen

127

24 / 80

बागी धानकर्णी जातीचे गुहावासी एकेक उभे असलेले दिसले. ते जवळ जवळ येऊ लागले तसतसे वरून मोठमोठे दगड ढकलून उत्तरीवर सोडण्यात आले.

दगड ठसू जवळ येऊ लागले. धानकर्णीचे अनुचर भोळ्याने ओरडत पुढे पावू लागले.

जयमल थोडा धवकला व गोमांगळा म्हणाला—“उजव्या बाजूला पहा! एका दगडावर अस्वलाचे चामडे घाळत दमा आहे. तोच धानकर्णी असावा! त्याच्यावर नेम धरून उभा रहा! मात्र मी समिप्यंत बाण

सोडू नकोस.” असे सांगून तो दोन पावले पुढे गेला व म्हणाला—“धानकर्णी! आमच्याशी दगा करण्याचा तुझा विचार असेल तर तुझाच मुखा प्रथम जमिनीवर छोटेक. तुझ्यावर नेम धरून आम्ही उभे आहो. तू तेथून एक पाऊल देखील सरकलास तर पहा, आमचा बाण तुझ्या छातीच्या आरपार जाईल.”

जयमलच्या त्या बोलण्याचा दबक धानकर्णीच्या सर्व अनुयायांवर वसला. कारण दगड ढकलण्याचे स्थानी बंद केले होते. धानकर्णीचा जो अनुयायी जयमल

बगेरना बोलावून घेऊन आला होता, त्याने जयमलकडे बोट दाखवून आपल्या नाककाला कांही तरी सांगितले. तो नायक ते ऐकून जयमलकडे वळून जोराने ओरडून म्हणाला—“तुम्ही आमच्या राजूचे मित्र आहात! म्हणून आम्ही तुम्हाला देखील आपले शत्रू मानतो. आता आमच्या ताबडीतून जिवंत परत जाणे तुम्हाला शक्य नाही.”

ते ऐकून लवू म्हणाला—“जयमल! जास्त वेळ गमावण्यांत जाई नाही. त्या धानकर्णीचा आणि त्याच्या दहापान अनुयायांचा शुर्वा पाहून चला आपण येथून पाय काढू या!”

पण जयमलने त्याला आवरठे व म्हणाला—“पाण्यांत पाय ठेवून मगरीशी वैर करण्यांत राहाण पण नाही. आपण स्वदेश सोडून निघालो तेव्हा पासून आपणांला वैरच करावे लागले आहे. मैत्री कोणाशीच केली नाही. तिकडे हो नरदंडी आपला पाठलाग करीतच आहे. या रानटी लोकांशी मैत्री केली तर कदाचित मयंकर दरीची वाढ आपल्याला मिळेल. संमन, तुझा बाप या बाजूला आला तर मांच्या मैत्रीचा त्याला देखील उपयोग होईल.”

बापाची वाटवण होतांच लवूच्या अंगाला घाम सुटला. बाण खाली करून तो निघावे लागला—“पण या मनुष्यमक्षी रानटी लोकांशी मैत्री कशी काय करणार?”

“ते सर्व मी पाहून घेईन! परतवाल्या जातीपासून स्वतःचे रक्षण करून घेण्यासाठी मी धानकर्णी व मार्जारच्या अनुयायांत मैत्री स्थापन करीन. दोन्ही जातीचे लोक गुहावासी आहेत.” नंतर धानकर्णीकडे वळून म्हणाला—“धानकर्णी! तुझ्या या घनक्यांनी आम्ही भिकून जाऊ असे तुला वाटले असेल कदाचित! आम्ही मार्जारच्या

बांदोबा

अनुयायांना बचव दिले आहे की आम्ही पंढराच्या जातीच्या लोकांच्या हातून त्यांचे रक्षण करू. आम्ही वहा पांच पंढराच्यांना ठार केले आहे. तुम्ही दोघे आपसांत भांडत राहलांत तर ते प्रथम मार्जार जातीला शेवट करून तुम्हाकडे वळतील. वण तुम्हें या लोकांची एवढे वैर कां ?”

“वैराचे कारण ! त्यांच्या सारखे तुम्हे व मीच आगच्या वा मदेसांच कोणावाहि जातीचे लोक नाहीत. आम्ही गुह्यंत मरता आसल्या पूर्वजांची मदा दे वुह जोरून पळून गेले. त्या मदेचे महत्त्व आपणांस कळते. ती मंत्रकलेची मदा आहे. ती मिटेस्येत त्यांच्याशी जावचे वैर राहणार.” श्वानकर्मी रागाने म्हणाला.

ती दगडी मदा मार्जारीने आणून दिली तर हे वैर मिटेक का ?” अकमर्मेने विचारले.

ते ऐकून श्वानकर्मी चेष्टेने हसून म्हणाला—“ती मार्जार आणि ती मदा स्वतः होऊन आणून देणार ! क्वाकव ! त्या मदेसाठी ती आपल्या सर्वसाची राखरांगोळी करायला मार्गे पुढे पाहणार नाही.”

“मार्जारीची गोष्ट वृ माझ्यावर सोड ! तुम्हा पूर्वजांची मदा मी त्यांच्याकडून तुला आणून देतो मग तर काते !” असे सांगून त्याने मार्गे वळून मार्जार जातीचा जो अनुयायी त्याच्यापरोबर आला होता त्याला म्हणाला—“देकडेस मा हे तगळे ! जा, जाऊन आपल्या मायकाला सांग की मी ती मदा मागून घेऊन यायला संमितले आहे. त्याच्या केसास देखील घका रुमणार नाही, मी बघव देतो.” मार्जारीचा अनुयायी तापडतोब निघाला.

[पुढील गोष्ट पुढील अर्धी]

पुनर्जन्म

विक्रमाची सहा राप्प वडणारा मन्दता. ती लवक झाडावकळ रेल. पैत लांबावर टांगिले आणि पुन्हा लवकानाकडे जाऊ लागला. मित्ताप्रमाची पैतातीन पैताळ बोळ लागला. म्हणाला—“राजा, तुम्हे माहस आणि चिकटी लोखर अगदी वळ कळज सोडणारी आहेत. कैतम नांवाच्या सेविकांचर जसाच प्रसंग मुदरस अतता त्याच्या पैवांचा परिणाम त्याला राजकुमारी मित्ताच्यांत झाला. जसो तुला मरणा येऊ नवे म्हणून मी तुला त्याची बोळ सांगतो, ऐक.” असे सांगून त्याने गोष्ट भारंन केली.

एक देशाचा एक राजा होता. फार चांगला होता. पण विभक्तानस्य त्याच्या वांङ्गीला जाले होते. त्याने सेकक लोक नेहमी म्हणत की तुमच्या बंतेर कोण राज्यकारभार पाहणार ! अशा तऱ्हेची बोळगी

येताळ्याच्या गोष्टी

दिवसामग्न दिवस मेले. मुलीला सत्तरा वर्ष पूर्ण झाली. राजानें मीठा समारंभ करून तिचा याददिवस साजरा केला. त्या दिवशी दिवसरात्री हमलेली राजकुमारी राजां व्यवहार सोपी गेली. दुसऱ्या दिवशी ती उठली ती बाचल्यासारखीच दिव लागली. तिला काय होत आहे, काय

राजाचे हे गाथापणे जणू देवाने ऐकले.
राणीसुख दिवस राहिले आणि सऊ महाने
पूर्ण होताच तिला कन्यारात्म झाले. राज-
कन्याच ती, सुंदर होरीच. एण तिची
रंगकति मात्र अविट काळी होती. इतकी की
त्यामुळे राजाराणी देखील बिचारांत पडली.
राजाने आपल्या मनाची समजूत घालून
पेतली की देवदोषाने कसे धडले असेल.
त्याप्रमाणे राणीला सुद्धा समजावून सांगून

मुलीच्या इच्छेप्रमाणे राजाने तिचे श्व
एका पेटीत घातून तिच्या पंजोबांच्या
समाधीजवळ नेऊन ठेविले आणि पाहारा
देण्यासाठी एका शूर सैनिकाला नेमले. तो
पाहारा देत तेथेच समाधीच्या पाशीवर
बसून राहिला. श्व्य रात्रीच्या सुमारास
त्या पेटीचे दार साडखून उघडले गेले. तो
सैनिक आश्चर्याने पाहू लागला, इतक्यात
राजकुमारी पेटीतून बाहेर पडली आणि
यांचा जाऊन तिने त्या सैनिकाच्या नर-
च्याचा दावा घेऊन रक्षेप्राशन केले. नंतर

सकाळी राजाच्या सैनिकांनी स्वशांनांत येऊन पाहिले तो सैनिकांचे भेतच त्यांच्या मजरेस पडले. त्यांनी राजाला खबर दिली. राजाला मेकून वाईट वाटले पण त्याला हलाज नव्हता. दुसऱ्या दिवशी दुसऱ्या एका सैनिकाला पाठविले. त्याची तीच गत झाली. हे पाहून तर सर्वांनीच राखण उडाली. रामाने मंत्र्यांचा विचार घेतला. ते म्हणाले—“असे वाटते की राजकन्येला कोणी ब्रह्मराक्षसाने पळवलेले असावे आणि

त्याचेंच हे सर्व कृत्य असर्वें. झा करतो तिचें प्रेत जाऊन टाकणें बरें." परंतु राजाला तो विचार पडेना. त्याला आपल्या मुलीची मंतिम इच्छा पूर्ण करावयाची होती. म्हणून त्यानें कांहीं निवडक पाडशी शिपायांना बोलाविलें.

राजा त्यांना म्हणाला—“तुमच्या पैकीं आज रात्री स्मशानांत जाण्यास कोण तयार आहे? बोला! लक्षांत ठेवा, तेथें जाणें म्हणजे मृत्यूच्या जवळील प्रवेश करणें आहे. हे जाणून जिवंत परत येईल त्याला मी अंध राज्य देईन.”

राजाचें बोलणें ऐकून सब सैनिक एक-मेकांकडे टकमक पाहू लागले. मृत्यूच्या पुढ्यांत जाण्यास आपण होऊन कोण तयार होणार? कोणीच पुढें होत नाही असें पाहून त्यांतील एक पाडसी वीर पुढें शाला आणि म्हणाला—“महाराज, मला पाडवा आपल्या कामगिरीवर.”

कैरम साहसी सरुण होता. मार्गे पुढें पाहिल्याशिवाय तो युद्धामध्ये बेंचडक खूब उडून पडे. त्याच्यावर कितीवेळां तरी मरणाचे फसंग सुद्धरले होते. परंतु केवळ त्याची आधुण्याची कोरी वळकट,

म्हणूनच तो आचापयंत्र जिवंत होता. तो अगांत शक्य होतो, पण संपत्ति देखील कांहीं मोठ पाडण्याएवढी मोठी नव्हती. त्यामुळे तो वृत्तीचा विरक्त होता. त्याला जगाच्या मरण्याचें सुखदुःख कांहीच नव्हतें.

तिसऱ्या दिवशीं राजानें त्यालाच स्मशानांत पाठविलें. कैरम पैदानें गेल खरा. पण जसजसा रात्रीचा शुक्लशुक्राट सारा. पण जसजसा रात्रीचा शुक्लशुक्राट वाहू लागला कैरमाचे पैदानें मोठें मोठें सधूं लागले. समोरासमोर कोणाचीं दोन हात कटण्याची रथाची ताकत होती. पण हा जडस्त मरणाससाचीं कसें बुद्ध करणार?

त्याचा भीर लचकतच चालला. त्याच्या मनांत प्रथमच भीतीनें प्रवेश केला, तो धरी परत जाण्याचा विचार करूं लागला. कारण स्मशानांत राहिलें तर जवळपास मारील. धरी येथें तर राजा झोके उडवील. म्हणजे मृत्यु हा आहेच. मग धरीच गेलें काय वाईट. म्हणून तो जागेवरून उठला आणि परची वाट चालूं लागला. तो स्मशाना-वाटेर पडला असेल असेल तोच त्याला वाटेत एक पांडरी शुभ मनुष्याकृति नेत असलेली दिसली. त्या कृतीकारक्या जडस्त मरणाससाचीं कसें बुद्ध करणार? आह्मीला पाहून तो पावरला आणि पळून

जाण्याच्या अवसानांत असतां ती आकृति मोळ लागली—“का रे जावासः”

“मल्ल उगीच मरावयाचे नाही म्हणून!” ती उत्तरली.

“माझ्या सांगण्याप्रमाणे वाग म्हणजे तू मरणास नाहीस. ही विवृति ठेव आपल्या बबळ, मध्यरात्री राजकुमारी पेटी उघडीक तेव्हा शोकपात्राच्या जाड तू लपून रहा. ती तुला शोधावयास बाहेर येईल म्हणजे तू हळूच ही विवृति पेटीत फेंक आणि राजकुमारीच्या जागी निवून रहा राजकुमारी परत येईल तेव्हा तुला पाहून तुला उठ-

विण्याचा ती प्रयत्न करील. तुला शिण्याचाप देईल. परंतु तू तिच्या शोकपात्राकडे लक्ष देऊन काही नकोस. एकदिवस मग ते तर काहीहि हाळ्याला मग्न नकोस. तिला झगडपारा प्रकराकडून तिला सोडून निवून जाईपर्यंत तू तसाच पडून रहा. सवाळ होईपर्यंत पेटीच्या बाहेरच येऊ नकोस. जसे केल्याने प्रकराकडून तुला काही एक फल सापळार नाही, जा. परत जाऊन पाहारा ये. इतके सांगून कैरभाच्या हातांत विवृति देऊन ती आकृति जडस्य बाली.

कापीचे थोळने देऊन कैरभ वस्तला व पाहारा येऊ लागला. आतां त्याची सीति खोडी कमी झाली होती.

बराच वेळ समझानांत हिंडत, फिरत घालविल्यापर मध्यरात्रीच्या सुमारास ती शव-पेटीबबळ आला आणि तेथेच पडून राहिला.

मध्यरात्र झाल्याबरोबर राजकुमारी पेटी उघडून बाहेर आली. तिने जवळपास दृष्टि फिरवून पाहिले. तिला पाहारेकरी कोठेच दिसत नाही त्याला शोचण्यासाठी ती स्वप्नानांत फिरू लागली. ती दूर गेली असे पाहून कैरभ पेटीमध्ये विवृति फेंकून राजकुमारीच्या जागी पडून राहिला

राजकुमारी सकाळ विक्राळ रूप धारण करून पाहाटेपर्यंत समझानांत मरमद्याच्या शोधास हिंडत राहिली. मगकर किकाच्या फोडून पाहारेकऱ्याला बोलावून लागली, मेडसावून लागली. शेवटी कंटाळून आणि वेळ संपत आल्याने बाणून ती आपल्या पेटीबबळ आली. पेटीत पाहारेकऱ्याला निजलेला पाहून त्याला पेटीच्या बाहेर येण्यासाठी भयभीत देऊ लागली. म्हणाली “येईल लपून बसलास काय? चरु नीध, बाहेर. मला मूक लागली आहे. तू माझे घर आहे. हो बाहेर” अशा तऱ्हेने त्याला हुसकावून बाहेर काढण्याचा प्रयत्न करू लागली. तिच्या आवाजात कठोरपणा होता. तिच्या श्रवक सव्वाबरोबर कैरभच्या अंगावर कांय उभा राहात होता. त्याला भीति वाटत होती परंतु तो मोठ्या चिपहाने ते सारे सहन करीत होता.

शोच्या वेळाने राजकुमारीच्या आवाजांत कोमळपणा येऊ लागला. तेव्हा कैरभाला वाटले की आतां मृत गेले असेल. त्याने हळूच ओठे किलकिले करून पाहिले तो राजकुमारीचा रंग पाळलेला होता. तरी कण मृत तिच्या सोडून कैरभाला बाहेर

काढण्याचा प्रयत्न करीत होते. साधून सांगितल्याप्रमाणे पूर्व दिशेस तांबडे फुटे पर्यंत तो निपक्षित पडून राहिला, आणि कोवळ्याची जागेळी ऐकल्यावर त्याने डोळे उघडून पाहिले.

राजकुमारी पेटीबबळ उभी असलेली त्याला दिसली. तिचा पूर्वीचा काळा रंग जाऊन आतां ती गोंच्या रंगांत झोमून बसत होती. तिचे अकाल विक्राळ रूप नाहीस होऊन ती ज्ञात सौम्य रूपांत उभी होती. कैरभाला जाग आलेली पाहून तिने त्याच्याकडे पाहून स्मित केले आणि प्रेमाने

त्याचा हात पकडून त्याला उठवीत म्हणाली—"ऊठ आतां. तूं माझे रक्षण करेलस. भाड्यावर फार उपकार केलेस. अस्त्रासस भाड्या मानगुटीस बसला होता. तो आतांच मला सोडून जळफळत निघून गेला."

राजकुमारीने कैलाळा हात देऊन बांधेर फावले व ती दोघे नेथेच एका पायरीवर पोळत बसली

सकाळी सैनिक स्वभावानांत आले आणि त्यांना आश्चर्याचा प्रभाव बसला. त्यांचा समोर दिसत असलेल्या दृश्यावर विश्वासच

नसेना. डोळे फाडफाडून पुन्हा पुन्हा चोळून ते तिकडे वाहून झाले आणि ते सर्व जागच्या जागी पिकून राहिले. पुढे पाऊल एकदास त्याचे घेई होईना. शेवटी राजाच्या आज्ञेची आठवण होऊन ते सर्व घेई एकवटून पुढे सरसावले.

जेथे कैला व राजकुमारी पोळत बसली होती तेथे ते सर्व गेले ज्यानी पाहिले राजकुमारीचा असलेला काळा रंग आजून ती मोरीपान झाली होती आणि कैलाचे प्रेतच दिसेल अशा दृश्याने ते आलेल्या सैनिकांना ती राजकुमारीची पोळत बसलेला

विसर. पण हा प्रकाराने सर्वानाच आनंद झाला होता. ते थोड्या तरेने त्या दोघांना घेऊन राजवाड्यांत गेले.

त्याच दिवशी राजाने दरबार भरवून कैलाची स्तुति केली आणि त्याला चांगलेसे वशीस देण्यासंबंधी मंत्र्यांशी परामर्श केला मंत्र्यांनी सुचविले—"आपण पाहारा देण्या-बद्दलच त्याला अर्थ राज्य देण्याने कबूल केले आहे. पण आपल्या भले तो एक साधारण शिपाई असल्यामुळे त्यास राज्य वगैरे कांहीं न देता बोडीची नहागिरी किंवा थोडे द्रव्य दिले तरी पुरे. राज्य

दिले तर तो काय तें संगत करणार आहे! त्याची क्षात्रि ती काय आणि बुद्धिस्थ काय ?"

राजाला मंत्राचा तो सखा आवडला नाही. तो थोडा विचार करून कागला. इतक्यांत राजकुमारी आतून बाहेर येऊन म्हणाली—"दुसऱे विचार इतके छतप्रणते असतील असे मला वाटले नव्हते जो एवढे मोठे घेई कळत राक्षस समशानात राहिला, ज्याने अस्त्राससाचा नेटाने पराभव केला, त्याच्या शक्तीची बुद्धांला पदं किंवा थोडे द्रव्य दिले तरी पुरे. राज्य

संपूर्ण कल्पना आहे. मी त्याच्याशी कम करणार आहे. जरूर नाही तुमच्या सुतळीच्या दोळ्यांची खुद्दा."

राजकुमारीचे मापण ऐकून सर्व संजाली माना खाली पातळ्या. राजाळा मात्र आर्षद झाला. तो आपल्या कन्वेसाठी वाटेला ते करण्यास तयार होता. त्याने राजकन्येचे कम कैरभाशी लावून दिले आणि त्याला आपला वारस म्हणून नेमले.

इतकी गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला "राजा" राजकुमारीने आपले कुळगीत निसरून एका साध्या शिपायावर घेय कक्षासाठी केले. त्याने सुतापासून तिचे रक्षण केले म्हणून : कुतज्ञतेने, कां त्याच्या साहसावर मोहित होऊन : तुला माहीत असल्यास उत्तर दिलेच पाहिजे. नाही तर परिणाम ठाऊकच आहे. तुझ्या डोक्याची

शंभर रुकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील.

बिकमार्क म्हणाला "राजकुमारीच कैरभाच्या साहसाबद्दल कुतज्ञता वाटणे अगदी स्वाभाविक आहे. आणि आपले रक्षण केले ह्या गोष्टीची जाणीव ठेवून त्याच्यावर प्रेम करणे खांत कोही वाचणे नाही. पण खरी गोष्ट अशी आहे की राजकुमारी म्हणून ती मरून गेली होती. ब्रह्मराक्षसाच्या हातून छुटल्यानंतर तिचा पुनर्जन्मच झाला होता. ह्या जन्मात कैरब तिला पथम मेठला आणि तो सुद्धा उपकारकर्ता म्हणून तिला तो गिब बादला. ह्या वेळी ही चांगली मोठी झालेली वसस्थान त्याच्या प्रेमाचे रूप लक्षात दिसले."

अज्ञा तन्हून राजाचें मोन भंग होताच वेताळ मेतासह पुन्हा झाडावर वाऊन बसला.

भीमूचे पराक्रम

श्रीपुर जमीनदाराच्या गांवापासून सुमारे वहा मैलावर होते. नवरात्रीमध्ये तेथील देवीच्या देवळांतील एका दिवसाची पूजा जमीनदाराकडे असे. ती पूजा करण्यासाठी जमीनदार स्वतः कधीच जात नसे. तो पुजेचे सर्व सामान कारकुनांसाठी पाठवून देत असे. ह्या वर्षी ही कामगिरी जमीनदाराने आपल्या नाक्यावर छोपविली. तो म्हणाला "मीमराब, आज तुम्ही आमच्या कतीने श्रीपुरी वाऊन देवीची पूजा करून या. पुजेचे साहित्य सर्व गाडीत बांधून घेऊन जा. गाडीवान राहीलच तुमच्याबरोबर वाट दाखवायला. संवयाकाळ पर्यंत परत या."

सासण्याची आज्ञा शिरसावंब मानून भीमराब जाण्याच्या तयारीला लागले. गंध, खुद्दा गाडी चालविळी नव्हती व त्याला

हूले, अक्षता, फळे, नारळ वसादासाठी कांही नैवेद्य, कापूर, उदवती, बगैरे सर्व सामान जमवून भीमराबांनी गाडीवानाला हांक मारली. तो तयारच होता. गाडीत सामान भरले. दोघेही गाडीत बसले आणि गाडी चालू झाली.

एक मैलभर गेल्यावर गाडीवान म्हणाला "क्षणपर थांबा. मी माझ्या परी जाऊन नारळ उबवली घेऊन येतो. येथे अवळच आहे माझे घर." असे सांगून गाडी थांबवून तो उतरून गेला.

'आता येतां म्हणाला आहे. येईलच इतक्यांत. तों पर्यंत गाडी हळू हळू चालवावी' असा विचार करून भीमराबांनी दोरी हातांत घेतली. त्याने ह्या पूर्वी कधी खुद्दा गाडी चालविळी नव्हती व त्याला

त्याची काही माहिती पण नव्हती. 'त्वानें बैलांना चावूक लगावला. पाठीवर चावूक बसताच बैल जोरजोराने पळू लागले. मीम त्यांना तोंडाने हळू चाला हळू चाला म्हणून सांगत होता, तरी बैल त्याच ऐकिताना म्हणून त्याने त्यांना जोराने मारले. त्या बरोबर ते अधिकच जोराने धावू लागले. ओं ओं ते जोराने जात तो तो तो त्यांना जास्त मारी. शेवटी ते पळत सुटले जसजसे ते पळू लागले तसतसा भीमूचा राग वाढत गेला.

भीमूला श्रीपुरचा रस्ता माहीत नव्हता. बैल आपले सगळे रस्त्याने चालले होते

गाडी चालवितो चालवितो भीमूच्या हातातील एक दोरी सैलं सुटली त्या बरोबर बैल त्यांच्या संवयीच्या इष्टान्याप्रमाणे वळले आणि गाडी एका काळव्यात शिरकी

जरा घरच्या बाजूला एक घोवी कपडे धुवीत होता. गाडी मार्ये सोडून जात असलेली पाहून तो धावत धावत गाडी जवळ आला आणि भीमूला म्हणाला "सुद्धा, कशाळा गाडी काळव्यात घातलीस ?"

"सुद्धा ! म्हणजे विसर नाही ?' बैल पाणी पिताहेत ते त्यांना लहान लपटी म्हणून आपले इकडे." तेनच्यांत बैल पाणी प्याले व भीमू त्यांना हाकून काळव्याच्या बाहेर आणू लक्ष्य. पण त्याला ते न जमल्याने शेवटी शेवटच्या संवयीनेच गाडी बर काढली. मग त्यालाच भीमूने श्रीपुरचा रस्ता विचारला. तो म्हणाला "श्रीपुरचा रस्ता अगदी दळट दिशला आहे. असेच उलटे जाऊन मोठ्या रस्त्याला लागल्यावर उजव्या बाजूस वळा आणि मग नाकासमोर जा, म्हणजे थेट श्रीपुरला पोहोचाल" "नाकासमोर ? कोणाच्या नाकासमोर आणि कोणी माहीतच नसले

चांदोबा

वाटेत तर !". "कोणाच्या म्हणजे बैलाच्या. बैलांच्या अगदी नाका समोर जा श्रीपुर लागेल" घोवी म्हणाला.

भीमूने चावूक मारला आणि बैलांना हाकले. रस्त्याला लागल्यावर भीमूने बैलांना ठीक नाकासमोर आणायस सांगितले. पुढे गाडीच्या हेल्काच्या मुळ्याचा बरा डोळा लागला. बैल आपले कोणी हांकत नाहीत असे पाहिल्यावर सरळ घराच्या वाटेला लागले

संडाकाळी महालक्ष्मी सांबांतील देवीच्या पुजेस चालली असता गाडी ब्रेक बसताना तिने पाहिले. तिला वाटले पूजा वाटपून भीमू परत आला आहे. पण जवळ येऊन पाहता तो मीमराव घोरत आहेत व सर्व पुजेचे सामान जसेच्या तसेच असलेले दिसले. तिने बैलांना धरून गाडी थांबविली. भीमूला उठविले आणि विचारले की पूजा वाटपून गाडी परत आली आहे का नुसतीच ? खडबडून जागा होत भीमू म्हणाला "काय आले का श्रीपुर ?"

पण आपल्या बावकोला समोर पाहून त्याला थोडे आश्चर्य वाटले. स्वप्न तरी

आहे किंवा भुतादंकी तरी आहे. त्यावेळी पडलेला सर्व प्रकार तिला सांगितला. ते सर्व ऐकून घेऊन महालक्ष्मी म्हणाली "ठीक आहे. आज आपण इथल्याच देवीच्या देवळात जाऊन येऊ. उद्यां मी छुट्टी येईन श्रीपुरला

ती दीर्घ मूना करून मसाद घेऊन परत आली जमीनदार तण्याकाळी गावाहून परत आल्यावर लक्ष्मीने आपलेला प्रसाद त्याला दिला व आपल्या पित्रांला म्हणाली "सकाळी गाडीवान अर्ध्या वाटेतच गाडी सोडून निघून गेला"

“मग काव जांवई स्वतःच गाडी हाकून गेले श्रीपुरला आणि पूजा करून आले.” जमीनदारानें चकित होऊन विचारलें.

तेथे फार मोठा उत्सव होत आहे यथा. उभा आम्ही बोचें पुढां जाणार आहोंत.

इतक्यांत गाडीवान तेथे आला व याबऱ्या याबऱ्या काही सांगणार तोच लक्ष्मीनें गर्जना केली. म्हणाली—“कायरे, हांना गाडींत एकटाच सोडून फोंटे निघून गेला होताच. किती वाट पाहिली तुझी खांनी शेवटीं स्वतःच गाडी घेऊन जावें लागलें हांना. अशीच कायें असतात झाले तुमचीं.”

“असें कां म्हणतां तद्दैसाहेच. मी उलट पाचलीच परत आलों. पण तेवढ्यांतच गाडी कुठे गेली न काळे तेथे गाडी विमली नाहीं म्हणून मी चालतच श्रीपुरपर्यंत गेलों.

पण तेथे सुद्धां मालक दिसले नाहींत आणि गाडीपण नव्हती.” गाडीवान म्हणाला.

“पाठोपाठून गेल असासा तर कां नमती दिसली गाडी. जमोदर उशीर केलास आणि त्यांतून चालत गेल्यास, मग कशी गांठ पडणार! मूं चालत जाई पर्यंत हे आले सुद्धां पूजा करून” लक्ष्मी म्हणाली—“आज झाले तें झाले. उद्यां आम्ही दोवेंहि श्रीपुरला जाणार आहोंत. म्हणून सकाळीच गाडी जोडून आण.”

एवढ्यावरच मिडले असें मानून गाडीचाच मुकाट्यानें निघून गेला.

दुसरे दिवशीं भीमराव व नंदालक्ष्मी दोघे श्रीपुरला गेलीं. देवीची पूजा केली आणि ज्ञानदामें घरीं परतलीं.

[पुढील महीन्यात नवा पराक्रम]

दोघे भाऊ धनुष्यबाण घेऊन गांवाच्या बाहेर एका खुल्या जागीं व्हडत अमतां त्यांना एक पाणकोवडी दिसली, दोघांनींहि बाण धनुष्यावर बसवले आणि कांबड्यावर नेम घरला, तेव्हां मोठा भाऊ म्हणाला—“आण उकडून खाऊ या का रे.”

“हे बोवा! उकडून नको भाजून खाऊ या.” बाकच्या भावानें आपले मत सांगितलें. हाच गोडीनरून दोघांचा जावविवाह झाला. ते आपलें भाडण घेऊन आजोबांच्याकडे गेले. ते म्हणाले “अरे जमोदर उकडावी आणि मग भाजावी म्हणजे फार छान लग्नते.”

आजोबांचा सल्ला घेऊन दोघे पुन्हां गांवाबाहेर आले, पण तोपर्यंत पाणकोवडी फडून गेली होती.

अम

एकदां अकर विरबलाय म्हणाला-

"कायरे जगात जावळे जास्त विचारलें.
जावत पीं डोलस."

"असा अंदाज कडाला प्रत्यक्षच वास्तवितो." असें म्हणत विरबलानें एक कापड वेतलें आणि तें डोक्याला गुंडाळलें. नंतर दहावीस सैनिकांना रांगेत उभे राहायला सांगितलें. बबळन असलेल्या माणसांला विचारलें "बाइया डोक्यावर काय आहे?"

तो म्हणाला "मुंडासें." विरबलानें मुंडासें सोडून खांद्यावर टाकलें व

आणखी एकाजवळ जाऊन त्याला विचारलें.

तो म्हणाला "उपराजें."

नंतर विरबलानें तेंच कापड आपल्या कमरेमोवती गुंडाळून तिसऱ्या माणसाला विचारलें. तो म्हणाला-"घोतर."

"सर्व जावळें. जगपीं जावळें हे कापड आहे. पण झालाच एकानें मुंडासें म्हणलें, एकानें उपराजें आणि एकानें घोतर." विरबल अकरावाय म्हणाला विरबलाचे नातुर्ये पूर्ण उत्तर ऐकून अकराव सूश झाला

गंधर्व राजकन्या

[५]

अब्दुल खुददूसने दिलेल्या निव्व्या घोड्यावर बसून हसनने लगान सोडल्याबरोबर घोडा वायुवेगानें उडूं लागला. लागीपाठ दहा दिवस उडत राहल्यावर घोडा एका काळ्या पर्वताच्या रांगेत उतरला.

त्या निव्व्या घोड्याचे खेकाळीं ऐकून चारी बाजूनी शेंकडो निळे घोडे घोबत आले व हसन बसून आला होता त्या निव्व्या घोड्याच्या चोर्बाजूनीं चालका करून उभे राहाले. निळा घोडा त्याच्या मधून चालत एका गुहेसमोर जाऊन उभा राहिला. हसन घोड्यावरून उतरल्यावर घोडा जात शिरला.

गुहेच्या बाहेर हसन समोरें एक तास-भर बाट पहात उभा राहिला. एक वृद्ध

गुहेतून बाहेर आला. त्याचा रंग वळ-शाहून काळा होता व त्यानें अंगांत काळे कपडे घातले होते. पण त्याची बाढी मात्र स्वच्छ पांढरी होती व कमरेच्या खालपर्यंत लोंबत होती. तोच मुल्लेमानचा मुलगा अली.

खुददूसने सांगितल्याप्रमाणें हसनने अमि-वादन केलें आणि अब्दुल खुददूसने विलेक पत्र दिलें. अली तें पत्र घेऊन गुहेत गेला.

बराच वेळ झाला तरी तो म्हातारा बाहेर आला नाहीं. हसन निराश होऊन कांय करावें या विचारांत असतां मुदैवानें तो म्हातारा बाहेर आला आणि त्यानें हसनला आत घेण्यास इंगित केलें तो

हसनला आपल्या बरोबर आत घेऊन बेटा. वें एक मोठें वाकन होतें. आत बमिनीवर

गारिचे अंधारलेले होते. एका कोपऱ्यात चार चिद्दान ग्रंथ-वाचनात गर्क होते. त्यांच्या शेजारी पुस्तकांचे डीग पडले होते. दाढ्याच्या मध्यभागी गारिच्यावर काही शिष्य बसले होते. हसन बगोबर अलीने आत पाऊल टाकल्याबरोबर सर्व उभे राहिले. अली गारिवर बसल्यानंतर सर्व आपापल्या बागां बसले. हसनने आपली करुणकथा कर्ण करून सांगितली. ती ऐकून त्याच्या डोक्या होईल तितकी मदत करावी असेच सर्वांनी मत पडले. ते ऐकून शहातारा पांजून येईन." नंतर त्याने वर पाहून बघी म्हणाला- "ते कर्ण ठीक आहे. परंतु एकदां डाळी पाचवली, लगेच एक नृत

चांदोष

"वाक वाक" द्वीपांत जाणें म्हणजे थडा नव्हे. वाक वाक द्वीपाच्या स्थापने शूर तरुणीचे एक मोठे सैन्य आहे. त्यांनी नजर चुकवून वटांत प्रवेश दिल्या अहात्म्य आहे. मग हा वेदात जाऊन आपल्या बायकोला कसा ओळखणार आणि तिचा व आपल्या मुलांना घेऊन कसा काय पस्त येणार?"

ते ऐकून हसनने शहाताराने प्राय धरले आणि म्हणाला- "पुत्रदान आणि पत्नीदान गागायला मी तुमच्याकडे आलो आहे. होकार मिळेपर्यंत पाय सोडणार नाही."

शहातारा म्हणाला "वेड्या! जिवावर उदार होऊन स्वतः सुल्यूचे आवाहन करणारा तुझ्यासारखा वेडा मी पाहिला नाही. तरी मी प्राण्याकडून होईल तेवढी मदत करायला तयार आहे" असे सांगून शहाताराने आपल्या दाढीतले चार केस उखळून हसनला दिले आणि म्हणाला "संयत्नाने स्वतःची सुटका करून घेणे हे सर्वात अधिक महत्त्वाचे आहे. तुझ्यावर कधी प्राणातिक्रम संकट ओढवले तर तू यातील एक केस पेटव. मी तुझ्या मदतीला पांजून येईन." नंतर त्याने वर पाहून बघी म्हणाला- "ते कर्ण ठीक आहे. परंतु एकदां डाळी पाचवली, लगेच एक नृत

मगार असे राहाले. तो शहातारा हसनला म्हणाला "बाब्या खांबावर बसून हा नेईल तिकडे जा. हा तुला कर्पूर द्वीपात सोडून देईल. पुढली वाट तू स्वतःच शोधून काढ. कर्पूर द्वीपाच्या पुढे तुला वाक वाक द्वीपाचा किनारा दिसेल. पुढे अज्या मालक आहे"

हसनने त्या उदार शहाताराने त्याच्या शिष्यांना आदर पूर्वक नमस्कार केला व त्यांचा निरोप घेऊन. मुताच्या खांबावर बसून कर्पूर द्वीपाला निघाला. मुताने त्याला कर्पूर द्वीपावर पोचविले आणि ते निघून गेले

चकचकजाण्या त्या कर्पूर द्वीपांत हसन पाऊळ लागला. कोपुराचा वास सुटला होता. थोडे अंतर चालत गेल्यावर त्याला दूर तंबूसारखे काही तरी विसले. गमत लपवलेले होतं. तो गवतांतून वाट काढीत जात असतां ठेच लागून खाली पडला.

हसनला ठेच लागली ते एका महाकाय राक्षसाचे नोट होते. त्याला तंबू वाटला तो त्या राक्षसाचा काज होता. तो राक्षस म्हणून तो पक्षी दिला. तिन त्याला एकत्र गवतांत दोरत पडला होता. वज्र हसनच्या पिंजऱ्यात ठेवून दिले आणि त्याला पक्ष्या पायाचा पक्षा लागताच तो ताडकन उभा

राहाला. हसनला त्याने कबूतराला किना पोपटाला पकडावे असे धरले

हसन मोठमोठ्याने ओरडून लागला "मेले! मेले! वाचवा!"

त्या राक्षसाला हसनचे ओरडणे कोविले-च्या मोठे आवाजासारखे वाटले. हा एक विचित्र पक्षी आपल्या राजाला नवर करायला असा विचार करून तो हसनला घेऊन राजाकडे गेला. राजाने आपल्या धुकीला पाळायला म्हणून तो पक्षी दिला. तिन त्याला एकत्र पिंजऱ्यात ठेवून दिले आणि त्याला पक्ष्या पायाचा पक्षा लागताच तो ताडकन उभा

चांदोष

हमकला था संकटातून कधी सुटका मिळणार हे कळेना. त्याच वेळी त्याला म्हाताऱ्याने दिलेल्या केसांची आढवण झाली. राजकुमारी त्याला रोब नारेर वल्हाळ्यांत नेऊन ठेवी व त्याला बोलचाल शिकविण्याचा प्रयत्न करी. तो पिंजऱ्याचे दाह उघडें पाहून बाहेर निसटला व म्हाताऱ्याने दिलेला केस त्याने घेतला.

लगेच हजर होऊन म्हाताऱ्याने विचारलें—“का आढवण काढलीस ?”

“मला या बेटावरून आणखी कोटें तरी पोंचतें करा. आणखी एक दिवस या

बेटावर रहावं लागल तर मला मरण येईल.” हसन म्हणाला.

“अरे, हें तर काहीच नाही येथे तूं मला मदतीला बोळवूं तरी शकलास. पण वाक वाक व्रीगावर मला प्रवेश देलील नाही म्हातारा म्हणाला.

“मरण नशिबीं लिहिलें असेल तर तें चुकणार आहे का ? प्रयत्न करणें माझे काम आहे. बायको व मुलें पांना नेटल्या-शिवाय मला विश्रांति नाही. मला आतां-पर्यंत मदत केलीत तरी पुढें पण करा.” हसन म्हणाला.

ते ऐकून म्हाताऱ्याने हसनचा हात आपल्या हातांत घेऊन त्याला एकदां दोळे मिटायला मागितले. हसननें दोळे मिटल्या-बरोबर म्हाताऱ्याने हात सोडला.

हसननें दोळे उघडून पाहिले तेव्हां तो समुद्रकिनऱ्यावर उभा होता. म्हातारा अदृश्य झाला होता. तो ज्या वाळूत उभा होता ती वाळू हिऱ्या माणकांना तुरा होती. त्याला दुरून समुद्राकाठच्या डोंगरावरून कांहीं पक्षी “वाक वाक” असे, खोरडन येत असलेले दिसले. त्यावरून आपण ‘वाक वाक’ झीपांत घेऊन पोहोचलो आहो

याची त्याला खात्री पटली. हे पक्षी आप-त्याला उचलून समुद्रांत तर नाही टाकणार ? तितक्यांत त्याला एक झांपडी दिसली. तो यांत शिरून बसला.

पण धरणीकडे झाल्यासारखें त्याला द्यालें. धुळीचे छोट आकाशांत उठतात तसे वाफेचे छोट आकाशांत उठले. ते दग होते. त्या दगांतून नीज चमकानी तसे भाले व तलवारी चमकत असलेल्या त्याला दिसल्या. त्यानें ऐकल्याप्रमाणें रार तरुणांचे सैन्य ते हेंच कीं काय अशी एक संका त्याच्या मनांत येऊन गेली.

सोलावर से लकड़ीने सैन्य होतें न बोझावर वरुण तो ज्वा झोकाहीत भेतका दोता सिक्के भेत होतें. त्यांच्या हातापुन गिळटून जायें हसनला सक्कल बघतों. तो भिडटपयें दोळे मिटून उभा राहिल.

सैन्याची प्रमुख नेत्री बोझावरून उतरून हसन उभा होता तेव्हा आली. हसनने दोळे उघडून बाहिलें. पण तिने तोंड हनुमटीकडून कनक्यालाकीं हांकलेले जास्करा कारपानें त्याला सिप्या मुला-कतीची पुरी पुरी कडपवा होळ बाकली नाही. ती कांही बोझावर त्या पृथीव

हसनने कास्कार केवळ जाणि मृणाळा "देवी! तूं कोण आहेस हें मला मज्हीत नाही. माझा माम्याने माझ्या किरळ पाठ फिरवकी व मी वा झीपावर येऊन पोचलीं. मी जास्करा पलीच्या व मुलांच्या होचोर्च आलो जाहें मला जमवधान दे."

तिने जास्करा तोंडावरचे जावरण बाजूला सारलें. तिने भवेकर रूप पाहून हसन बेभुडून पळणार होता. पण म्हा दोळे मिटून त्याने स्वतःला कसे कसे सावरून घेतले. त्या वेदावर एकछून एक सुंदर लकडीने सैन्य जाहे हें त्याने ऐकलें होतें. त्याची नेत्री मृणाल जी पुढे आली ती मरकर कुत्स होती व त्यांत म्हातासी होती.

तिला वारलें की हसनने नम्रपमानें दोळे मिटले असावेत. ती जवळ येऊन त्याला वीर दैत म्हाली - "तुला मिण्याचे कारण नाही. मी तुझे रक्षण करीन व माझ्याकडून होईल तितकी मदत पण करीन. पण तुला वा वेदावर कोणी पाहिलें तर जनर्भ होईल. मृणाल मी तुला तत्त्व की सैनिकेचा वेव देतें. तो बाकून तूं किरळवर म्हाजने तुला सीसि राहणार नाही."

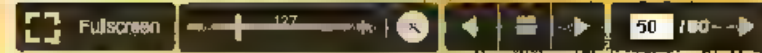
बांदोळ

दिनें वसें कवच, शिरःसाण बरेंर आणून दिव्यावर हसननें ते कपडे अंगांत घातले. तो खरोखरच श्री-सैनिकेसारखा दिवू लागला. पंतर हसननें आपली सर्व करुण काया तिळा सांगितली तिनें त्याला त्याच्या बायकोचे व मुलांची नावे विचारली. त्याला बायकाचें नांव माहीत नव्हतें. त्यानें उमलेलीं मुलांचीं नावे त्यानें सांगितलीं. पण बाकवाक द्वीपावर त्याचीं नावे काय होतीं हें त्याला माहीत नव्हतें.

हसनचा तो निष्कपट व्यवहार पाहून त्या म्हातारीच्या मनांत अणुकांहीं भातुमेव

जागृत झाले. ती हसनला म्हणाली "मी तुला आपल्या मुलांप्रमाणें समजून तुझ्या-साठीं व कोहीं करणें आवश्यक वाटेल तें सर्व करीन. तुझी बायको या तटणीच्या सैन्यांतच एखादी असेल उधां त्या सर्व समुद्रस्नानाळा येतील त्या देलीं तूं त्यांच्या पैकीं जुही बायको कोण हें ओळख!"

हसननें वेष पारुललाच होता. तो म्हातारीच्या बरोबर किनाऱ्यावर उभा राहून स्नानाळ येणाऱ्या प्रत्येक स्त्री सैनिकेला पहात होता. पण त्यापैकीं एक देखील त्याची बायको नव्हती. हसननें ती गोष्ट म्हातारीला सांगितल्यावर ती चकित होऊन म्हणाली—"तुमच्या आतां उरल्या गंधर्व राजाच्या सात कन्या त्यांच्या पैकीं कोणी असेल आणि तें खरें असेल तर मात्र तुला व मला दोघांनाहि निराश व्हावें लागेल. कारण तो प्रत्यक्ष बायकोला जोधण्याऐवजी स्वतःच्या मृत्यूला हुडकून काढण्या मारखा होणार आहे."

"मला आपला पुत्र मानून आतां जसे निराश करणार का? हीं सात बेटें रक्षण करण्याची जबाबदारी तुझ्यावर असतां तुला यशस्व काम आहे?" हसन म्हणाला.

स्त्रियांच्या सैन्यावर माझा अधिकार आहे त्यांच्यापैकीं तूं पाहिजे तिची निवड कर. मी तिच्याशीं तुझे लग्न करून देईन. पण तें न करतां जाणारी कांहीं करावें असा तुझा विचार असेल तर तुझ्या व माझ्या दोघांच्या जिवाला धोका आहे, एवढें लक्षांत ठेव!" म्हातारी म्हणाली.

हसन हताश होऊन उद्यान मुलासारखा राहूं लागला. तें पाहून म्हातारीचें हृदय कळवळून आलें व ती म्हणाली "तुझे म्हणणें तरी काय? तुला या वेदावर मी मोकळेपणें बाबत दिवें वा एका अपराधा बद्दल माझी मान उडवली जाईल. मी तुला पाहिजे तेबडें धन देतें. तुला पाहिजे त्या तत्वांशीं तुझे लग्न करून देतें. तूं स्वदेशी जाऊन सुखाचें रहा."

"तूं मला आपला पुत्र मानून स्वतःकडे मातृत्व घेतलं आहेस तेव्हां थोडें साहस करून मी बोलतो आहे शबहल क्षमा कर. मी तळहतावर स्वतःचा जीव घेऊन सर्व संकटांना तोंड देण्याचें ठरवून येथवर आलों. जातांपर्यंत माझ्या कशिपानें मला हात दिला. पुढें देखील मला निश्चित

पणें धन मिळेल असा माझा विश्वास आहे."

म्हातारी जाल्म वाद जालण्यांत अर्थ नाही असें ठरवून म्हणाली—"गंधर्व राजाच्या सात राजकन्यांचीं हीं सात बेटें आहेत एकेक बेटावर एक एक राहातें. सर्वांत मोठी ज्या बेटावर राहाते त्याच वेदावर आपण आतां उभे आहां. तिचें नांव नृशुलकदा असें आहे. तिच्याजवळ ती सर्व कांहीं प्रस्थ निघेवन करून तिची मर्जी संपादन करून येतें." असें सांगून म्हातारी निघून गेली.

नरुळऊदानें म्हातारीला पाहतांच विचारलें—“आजी! काहीं आनदाचीं बातमी आणकी आहेत का?”

म्हातारी म्हणाली—“युवराणी, नेटा! आज आपल्या बेटावर एक विचित्र गोष्ट घडली आहे. ऐकून तुला इतकें हसू येईल की काय सांगू? आपल्या बेटावर एक तरुण आला आहे. तो रडत होता मी त्याला विचारलें तेव्हां तो म्हणाला त्याच्या कुदैवीने त्याला अपरिचित बेटावर आणून सोडलें आहे. म्हणें, त्याची बायको व दोन मुले बाकनाक झीपांत कोठें तरी आहेत. त्याने

आपल्या बायकोचें जें वर्णन केलें तें ऐकून मला आश्चर्य वाटलें, तें तुझें वर्णन आहे की तुझ्या बहिणीपैकी एकीचें हें नाहीं मला माहीत, तो आहे मनुष्य, पण त्याचें सौंदर्य देव व गंधर्व दोघाला लजाविणारे आहे यांत शंका नाहीं.”

तें ऐकून नरुळऊदाला भबंकर राग आला. म्हणाली—“आपल्या या द्वीपावर प्राणसाला पाऊल ठेवायला तूं परवानगी कधी दिलीस? तुशी चामडी खळविते पहा. पण त्यापूर्वी मी त्या तरुणाला एकदां पाहणार आहे. मा येऊन मे त्याला.”

म्हातारी येऊन हसनला म्हणाली—“चल बाबा! सध्याचें बोळावणें सुरू व मला दोघांना आलें आहे! युवराणी तुला एकदां पाहणार आहे!”

हसन चकित होऊन म्हातारीबरोबर निघाला. दोघे युवराणीच्या महालगत पांचले त्यावेळी युवराणीने तांडावर हलकेंसे आचरण घेतलें होतें. हसनने तिला नमस्कार केला व तिच्या प्रशंसेखातर दोन एक कविता म्हणून दाखविल्या. युवराणीने म्हातारीकडे सार्थक बघून पाहिलें. तें दृगित समजून म्हातारी हसनला म्हणाली—“तुझ्या बाबकोचे व

मुलाचें नांव काय? युवराणी विचारित आहेत!”

हसन युवराणीकडे बघून म्हणाला—“महाराणी! मी एक कुदैवी तरुण आहे. माझें नांव हसन. मी इराक देशातील असरा सहराचा रहिवासी आहे. बायकोचे नांव मला माहीत नाहीं. मुलाचीं नांव नासिर व मन्सूर अशीं आम्ही ठेवली होती.” बायको कां सोडून निघून गेली हें विचारतां तो म्हणाला—“ती स्वच्छेले गेली नाहीं. स्त्रीकांच्या महालांत पक्षांचा पोशाख वाळत तीं उरून गेली पण जातांना

माझ्या आईला ती एवढे सांगून गेली की मी तिला भेटावयाचे झाल्यास वाक वाक भेटावर भेट होईल या वरून मी वेळून भेटावे अशी तिची इच्छा होती."

ते ऐकून नृसल्लुदा म्हालाजी ^(१) तिने मी कोठे जाते आहे हे सांगितले यावरून तिचे तुझ्यावर प्रेम नव्हते असे वाटत नाही. पण प्रेम होते तर ती तुला सोडून तरी कधी काय गेली?"

हसन म्हाणाला—^(२) ते आता मी काय सांगू? तिचे माझ्यावर किती प्रेम होते याची प्रमाणे अनेक आहेत. पण खरी गोष्ट अशी की पझ्यांना तो पोशाख घालून लडण्याचा मोह ती आवक शकली नाही. ते काही असो, तुमच्या मदतीशिवाय माझी व माझ्या बायकोची भेट होणे शक्य नाही."

"युवराणी, मी तुला जगासाठीच खेळवून लहानाचे मोठे केले आहे. मी सांगते तेवढे ऐक! या गरीब तरुणाला क्षमा कर. हा आपला एक पाहुणा आहे. आपली एक गोष्ट. झाले थोड्या वेळापूर्वी जी कविता म्हणून दाखविली त्यावरून तो आश्चर्याने पण दिसतो. हे तोंडावरून आवरण बाजूला मारलेस तर हा उत्कृष्ट कविता म्हणून दाखवील."

नृसल्लुदाच्या मनात उत्तुकता उत्पन्न झाली. तिने तोंडावरील आवरण बाजूला सांगले. हसन तिचे ते अप्रतिम सौंदर्य पाहून की आणखी काही कारण झाले म्हणून जोराने ओरडला आणि जमिनीवर बेथुड होऊन पडला.

[पुढच्या अंकात संपूर्ण]

चहाडखोर नारळ

शेजारी एक लव्हाळ मुलगा रहात असे. तो शेजारच्या मुलांच्या कामगळ्या खाण्या आईपडिलांना सांगून मुलांना मार बसला की लपवला वृत्ते. ही गोष्ट आजोबांना गातपडानीं वेळून सांगितली, ती ऐकून आजोबांना राग आला. म्हणाले

"मुलांनी विदी धंगामस्ती केली तरी मी एक चकार शब्द धोरणार नाही. पण त्यांनी चहाडी केलेली मला नाही खपणार."

"आजोबा तुम्हाला सुद्धा राम येतो का हो?" मुलांनी थडेत विचारले.

"राम का नाही येणार? मुलाचे पाय पालण्यांत दिसतात? ही चहाडखोरपणाची संवय पकडा लागली की मनुष्य मेळा तरी ती संवय जात नाही ती क्षणें तुम्हाला त्यांना भरून शिष्यांनी आल्या राजासमोर चहाडखोर नारळाची गोष्ट सांगितली

होती. ती आठवते ना?" बायकोनी विचारले

"नारळाची गोष्ट! कधी नाही सांगितलीत आजोबा! चहाडखोर आणि त्याचा नारळाशी काय संबंध?" मुलांनी "गोष्ट, गोष्ट!" म्हणून एकच शक्का केली.

आजोबांचा राग खोडा उतरल्यासारखे वाटले. शेवटी नाकपुड्यांत तपकीर कोबीत ते आरामखुचीवर बसले व म्हणाले "ऐका हं!" आणि गोष्ट सांगायला सुरवात केली

फार माचीन काळी एक होडके वेळून प्रसदेशाच्या किनाऱ्याला लागले, त्या होड्यांत दोन पुरुष व एक बाई होती. त्यांना भरून शिष्यांनी आल्या राजासमोर चहाडखोर नारळाची गोष्ट सांगितली

“कोण तुम्ही ? आणि माझ्या देसांत कां आलांत ?”

ते म्हणाले—“आम्ही शुन्हा केला म्हणून आमच्या राजाने आम्हाला शिक्षा म्हणून एका होडक्यात बसवून समुद्रांत सोडून दिले.”

काम शुन्हा केलात म्हणून विचारता त्यांतला एकजण म्हणाला “मी चोरी केली होती.” छी म्हणाली “मी संतत्र करून लोकांना त्रास देत असें.” तिसरा म्हणाला “मी चहाडी सांगून लोकांना भाडणे लावीत असें.”

ते ऐकून ब्रह्मदेवाच्या राजाने चोरी करणाऱ्याला एक घर रक्षायला दिले व एक हजार रुपये कामधंद्या करायला देत म्हणाला. “तू गरिबीमुळे चोरी केली होतीस. तुझी गरीबी बुर करण्यासाठी मी तुला एक घर व एक हजार रुपये देत आहे. पुन्हा चोरी करू नकोस.”

राजाने संतत्र करणाऱ्याला त्या छीला पण एक घर व हजार रुपये दिले व म्हणाला. “तू देखील गरीबीमुळे हा बंदी करीत आलीस. मग आतां मी तुशी गरीबी दूर केली आहे. अगळ कोणाला त्रास देऊ नकोस.”

नंतर राजाने चहाडखोराळा बोलवून शिक्षा सांगितली की याचा शिरच्छेद करावा. म्हणाला—“चहाडखोरी ही त्याला जन्मापासून लागली दारुद संवय आहे. श्रीमंत असो की गरीब ही संवय मोडणे शक्य नाही. म्हणून मुळांतच याचा वाटा दूर केला पाहिजे.” शिपायांनी त्याला कथस्थानी ठेऊन बाऊन त्याचा शिरच्छेद केला.

परंतु दुसऱ्या दिवशी राज्याचा एक अधिकारी त्या वाटेने जात असता त्या चहाडखोराळेने डोकें पाहून त्याला आश्चर्य वाटले. ते डोकें जमिनीवर गर्भगळत जात

होत. ते अधिकाऱ्याला म्हणाले “आपल्या राजाला एकदां बोलवून घेऊन ये. त्याने येऊन साष्टांग नमस्कार करून माझी माफी मागितली नाही तर मी येऊन त्याचे डोकें काढीन.”

अधिकारी भिऊन बाबळून राजाकडे धावत गेला व त्याने जें पाहिले व ऐकले, राजाला नाऊन सांगितले. पण राजाला ते सर्व खोटे वाटले. बाशिदाप त्या अधिकाऱ्याचा त्याला राग पण आला.

अधिकारी म्हणाला “महाराज, माझ्या बोलण्यावर आपला विश्वास बसत नसेल

तर आपण पाहिजे त्याला पाठवून अशा निशा करून घ्यावी.”

राजाने त्याप्रमाणे आपल्या त्या अधिकाऱ्याबरोबर आपली एका अधिकाऱ्याला पाठविले. दोघे अधिकारी आले तेव्हा ते डोकें म्हणाले—“तुझे कारस्थान मला कळले आहे. राजा मृतः आला तर मी ते त्याला सांगेन.” छी गोष्ट दुसऱ्या अधिकाऱ्याने जाऊन राजाला सांगितली. राजाला इतका राग आला की राजाने त्या अधिकाऱ्याच्या

अपराधाबद्दल त्याचा शिरच्छेद करण्यास हुकूम सोडला. त्या निरपराध अधिकाऱ्याचा

चहाडसोराच्या खोटे बोलण्यासुद्धे विनाकारण शिरच्छेद झाला.

चहाडसोर मेल तरी त्याची संवय मेली नव्हती. पुढे काही दिवसांनी वस्तुस्थिति कळल्यावर राजाला फार वाईट वाटले. म्हणून राजाने त्या चहाडसोराचे डोकें पुरून टाकायला सांगितले. म्हणाऱ्या - "मेला तरी त्याची संवय मेली नाही ! पुढे आणखी काय अनर्थ घडेल, कोणास ठाऊक ?"

चहाडसोराचे डोकें त्याप्रमाणे पुरून टाकण्यांत आले. दुसऱ्या दिवशी तेथे एक विचित्र झाड उगवले. ते नारळाचे झाड होते तोपर्यंत अखंडांनंतर नारळाचे झाड नव्हते. म्हणून ते झाड कसे असते हे त्या देशातील लोकाना माहीत नव्हते. म्हणून त्यांनी त्या झाडाचे नांव "गोवर्धन" असे ठेवले. "गोवर्धन" याचा अर्थ चहाडसोर

झाड असा होतो हळूहळू बदलत जाऊन पुढे त्याला गोवर्धन म्हणू लागले.

येथवर गोष्ट सांगून आजोबा म्हणाले - नारळ फोडतांना आपण फोडण्यापूर्वी त्याची शेडी का काढीत नाही ते माहीत आहे का ? कारण शेडीच्या आंत वीज डोळे व एक तोंड असते. शेडी फाडून फेकून दिली तर नारळ आपसांत भांडण लावील. म्हणून फोडण्यापूर्वी शेडी काढू नये !"

लोच छोद ओरडला - "खोटे, खाटे ! शेडी धरून नारळ फोडायला सोपे जाते. म्हणून शेडी नाही काढीत."

"मोठा जाला आहे सहान्ता, सामायला !" असे म्हणत आजोबा निस्किल पणाने ईसू लागले. "चहाडसोर नारळ !" "चहाडसोर नारळ !" असे ओरडत मुले तेथून निघून गेली.

किष्किंधाकांड

"सुप्रीबा, तुला माझा राग येनें जगदी साहजिक आहे. पण तुम्ही दोघे जगदीं सारखे दिसत होतां. तुमच्या ह्या काळी इतक्या सारख्या होत्या की खातील तूं फोण व वाली फोण हें मला कळलेंच नाहीं. तूं जर काही खूण ठेवून व्हड सुद्धाला गेलास तर मी ओळखूं शकून. मग वालीला वाण मारपें सोपें जाईल. तूं पुन्हां जा. मी तुला वचन दिव्याप्रमाणें खात्रीनें त्याचा वध करीन." रामाने सुप्रीबाची समजूत घातली.

रामाचा संकेत होताच छद्मण उठला व "गजपुष्पी" नांवाच्या वेळीचीं फुले घेऊन

आला. त्यांची एक सुंदर भाळ करून ती त्यानें सुप्रीबाच्या गळ्यांत घातली आणि पुन्हां ते सर्व जण किष्किंधाबगारीकडे निघाले.

आ येथीं त्यांच्या बरोबर नल व नील सुद्धा होते. मार्ग चालत असतां श्रीरामाला एके ठिकाणीं वाट झाडी दिसली. सुप्रीब म्हणाऱ्या - "सत जन्म म्हणून प्रसिद्ध असलेल्या सात ऋषींनीं घोर तपश्चर्या केली, खाचा हा आश्रम. त्यांनीं पाण्यांत शीर्वासन करून आणि वायु सेवन करून योगसाधना केली

आणि शेवटीं सख्खीर स्वर्गास गेले. अहो !

वा आश्रमांत माणूस तर राहूं पाच पशुपक्षी

मुद्धा जाऊ शकत नाहीत. कोणी गेल्यावर तो परत येत नाही.

रामलक्ष्मणांनी मनामध्ये समजनाचे स्मरण करून वंदन केले व आपला मार्ग चालू लागले. पुढे ती सर्व मंडळी किष्किंधेला येऊन पोहोचली. "वालीला मारण्याचे तू कवळ केले होतंय. तेव्हा आपला शब्द तुला खरा केला पाहिजे." सुग्रीवने रामाला वजाविले.

"खुशाल तू त्याला कुस्तीला आव्हान कर. मी तुझ्या पाठीशी उभा आहे." रामाने सुग्रीवाला मोत्साहन देत म्हटले.

Fullscreen 127 60 / 80

सुग्रीवाने गर्जना करून वालीला युद्धास बोलाविले.

सुग्रीवाचे आव्हान वालीने स्वीकारले आणि त्याचा पुन्हा एकदा चांगलाच पराभव करून कायमचे प्रायश्चित्त द्यावे असा विचार करून तो लगबगीने निघाला. परंतु त्याची वायकरी तारा पुढे वाली या त्याला अडवून म्हणाली—“अशा अपराशी कशा जाता. उद्यां गेल्यांत तर नाही का चालणार? ह्या एका रात्रीतल्या रात्रीत काही कोणाच्या सामर्थ्यात फरक पडणार नाही. मला वाटते, परवांच एवढा मार खाऊन गेला आणि पुन्हा आज आला आहे तो काही स्वतःच्या एकवृत्त्याच्या बळावर नाही. कोणाची तरी शक्ति त्याच्या पाठीशी आहे. ते व्योमघेये राजकुमार राम लक्ष्मण तर नसतील? त्यांच्याशी त्याने मैत्री केलेली आहे. ह्या पूर्वीच त्यांनी खर, दूषण, विराव, कबंध कौरवा नाही का मारले. फार पराक्रमी आहेत दोघे जण. सुग्रीव डगीचच त्यांच्याशी दोस्ती करणार नाही. अशा वेळी त्यांच्याशी मित्रता वाढविणेच बरे. म्हणून मी म्हणते सुग्रीवाला प्रेमाने बोलावून आणून त्याला युवराज करा. तो आपल्या नजरेसमोर

किष्किंधेमध्येच राहील. मग त्याचे मित्र ते आपले देखील मित्र होतील. रामासारख्याची दोस्ती अगणें खरोखर फार फायद्याचे आहे.”

“ते सर्व खरे आहे तारा! पण सुग्रीवाचा हा शिरजोरपणा मी कसा सहन करू? आज पर्यंत मी कोणा पुढे मान वांकवली नाही ती सुग्रीवाच्या पुढे बांकवू! ते शक्य नाही. तुला रामाची भीति वाटतेयें दिसते. पण जर मी त्याची काही खोदी काढली नाही तर तो उगाच माझ्या विरुद्ध कां शस्त्र धारण करील? आणि सुग्रीव किती झाले तरी, माझा माऊन आहे. तू काही काळजी करू नकोस. आपले कार्य संपवून मी खंयच्यावर परत येईन.” अशा तऱ्हेने आपल्या बियांची समजूत घालून वालीने त्यांना अंतःपुरांत परतवून लावले.

त्यांची पाठ फिरताच वालीचा दुबलेला कोप बाहेर पडला. त्याने उग्र रूप धारण केले. हंड घोरटले आणि मोठी गर्जना करून सुग्रीवाकडे पाहिले. तो देखील तयारच होता. “तुला आतां वरचीच वाट दाखवितो.” म्हणत वाली एकदम सुग्रीवावर तुटून पडला. दोघांची फार भयंकर कुस्ती झाली. दोघे दमलेलेच होते. हळू हळू

कुस्ती सोडून ते झाडे उपटून एकमेकांवर फेंकून मारामारी करू लागले.

सुग्रीव फार थकल्याचे पाहून रामाने आपल्या मात्स्यातुन नागवाण बाहेर काढला आणि वनुष्यावर चढवून, वालीवर नेम घालून सटका खोडला. रामाचा वाण तो, सुटताच वालीच्या छातीत जाऊन रुतला व वाली वरणीवर कोसळला. त्याला खाली पडलेला पाहून राम-लक्ष्मण त्याच्या जवळ गेले.

त्यांना पाहून वाली क्षीण आवाजात म्हणाला—“तुम्ही महाराज दशरथाचे पुत्र. धर्माने, न्यायाने वागणारे अशी तुमची

ल्यात. अस असून मी दुसऱ्याला बुद्ध करीत असतां माझ्यावर बाण सोडणें तुम्हांला शोभते का? तारणें ही शंका मनांत आणून त्यावेळींच मला 'जाऊ नका' म्हणून अडविलें होतें. पण तुझ्या वंशाची कीर्ति ऐकून मी त्यावर विश्वास केला. मी कांहीं तुझ्या राज्यांत आलों नव्हतां, किंवा मी तुझी कांहीं छोटी कादवी नव्हती. तरी सुद्धां तूं मला मारलेंस म्हणजे तुला धर्माचें ज्ञान नाही असेंच मी म्हणोन. मला शिकार समजून जरी तूं मारलें असतेंस तरी माझे मांस खाण्यालायक नाही. हादें चपळण्याच्या लायकीची नाहीत किंवा चामडी ही वापरण्यायोगी नाही. तूं खरोखर पराक्रमी असतास तर रावणाच्या आव्हान देऊन त्याच्याशीं युद्ध केलें असतेंस. मला जरी बोलबालें असतेंस तरी मी तुझ्याशीं लढलों असतां. इतकेंच नव्हे तर आचां पर्वत तुज्या यमाकडे पाठवून दिलें असतें. जर तुझ्या सीतेच्या शोषाचीच गोष्ट होवी तर मला सांगावयाचें होतेंस. हां हां म्हणतां शोबूनच काय पण तुझ्यासमोर आणून उभी केली असती. त्यासाठीं एवढें काढ कशाळा? आम्ही तर

नांवाचीं वानरेच पण आम्ही सुद्धां असले कपटी विचार मनांत येऊं येत नाहीं."

"न्यायाची, धर्माची व कर्तव्य कर्माची तुला माहिती नाही असें दिसतें. न्यायाची व दंडाची जबाबदारी नेहमीं पृथ्वीपतीवर असते. सध्यां समग्र भूमंडळाचा अभिपति ईश्वराकडून वंशज नरभ्रेष्ठ दशरथ पुन भरत अमुन आम्ही सर्व खत्रिज स्वाच्या आज्ञेनें मधमर्षि वसन करीत असतां. तूं वानर, तुला काय गोष्टी कराय समजणार? तूं आपल्या नावाच्या नायकोला पळवून घेऊन आलास. हें फार मोठें पाप आहे व त्याचें

तुम्ही शिकार फसोडि आणि केव्हाही फसण्यास मुळीच हरकत नाही. शिकार चढली म्हणजे शिकार वेसावय असणांना मुद्दा बाण सोडला तरी चाकतो. पणंदर

कापल्याहे कारणान तुला वारण्या अन्वय केलला नाही. तेव्हा प्रकरि रामाने आपली बाजू स्पष्ट करून वालीला सांगितली.

“मी तर जातां मरण्याच आहे. तुझ्या हातून मला मरण येत आहे ही सुद्धा गोष्ट बरी आहे त्यासाठी मला आतां खेद करावयाचा नाही. आतां माझे एवढेच सांगणें आहे कीं माझा मुलगा अंगद आणि पत्नी तारा खाना सुग्रीवाकडून त्रास होणार नाही, त्याचा अपमान होणार नाही, झाली काळजी घे.” अशा प्रकारे ही रामाला विनंति करीत असता त्याला मूर्ख आली व तो भूमीवर निपजित पडून राहिला.

वालीला रामाचा बाप लागल्याने समजतांच तारा आपला मुलगा अंगद झाला बरोबर घेऊन वालीकडे निघाली. वादे-तच तिला वालीच्या वधाचे वृत्त कळले. वालीचे जे अनुयायी ही बातमी घेऊन आले होते, ते ताराला म्हणाले-“गमानें

वालीला मारलेंच आहे आतां तो अंगदाकडे वळेल. जर त्याचे हित व्हावें असें तुला वाटत असेल तर उलट पावलीं परत जा आणि त्याला राज्याभिषेक करण्याची व्यवस्था कर. आणि हें सर्व तुला नको असेल तर तूं किष्किंधा सोडून द्या पळून जा.”

“अरे! पतीच जर चालला आहे तर बाकीच्या सर्व वस्तूंची गोष्टच कायला! माझे हें शरीर, हा पुत्र हें सर्व काय माझ्या-बरोबर येणार आहे? मी आपल्या पतीच्या चरणावाशीं जात आहे.” असे सांगून ती रडत रडत वालीजवळ गेली.

वालीला निश्चेष्ट पडलेला पाहून द्राहो फोडून ती त्याच्या अंगावर पडली व तिलाहि मूर्छा आली. थोड्याच वेळांत तिची मूर्छा दूर होऊन ती सापच झाली व पुन्हां शोक फळे लागली.

मरुती तिची समजूत घालू लागला. तेव्हांत वालीनें डोळे उघडले. त्या उदास चेहेऱ्यावर निस्तेज डोळे पाहून तेथें असलेल्या सर्वांनीं मनं द्रवलीं आणि त्यांना हुंदके येऊं लागले. क्षीण स्वरातें वाली समोरच उभ्या असलेल्या सुग्रीवाकडे पाहून म्हणाला “बंधुपेमाचा आनंद छटत

छटत राज्याचा उपभोग घेणें आपल्या नशिबीच नव्हतें. मी आपल्या पराक्रमाच्या गवानें अगदीं आंचळा झालीं होती. मी तुला राज्याबाहेर हाकळत लावलों. तुझ्या वायकोला पळवून नेलों, तुला उगीच त्रास दिला. त्याबद्दल मला फार पश्चात्ताप होत आहे. मला क्षमा कर. मी तर जातां चाललोंच आहे. ह्या पुढें तूं माझ्या लाडक्या अंगदाचा पितृवासल्यानें सांभाळ कर. हें सर्व वानराज्य तुझें आहे. तूं त्याचे चांगलें रक्षण कर. आणि माझे प्राण जाणवतूनीच माझ्या गळ्यांतील ही सुवर्ण-

प्रायःश्चित्त म्हणजे मरण. आणि तुझ्या ह्या पापाचें प्रायःश्चित्त जर तुला मी दिलें नाही तर मी पारिवर्त्युत होईन. ह्या करितां तुला मारण्यांत मी कोणत्याहि तऱ्हेचा अन्याय केलेला नाही. वरें, सुग्रीवाशीं जी मी मैत्री केली आहे ती परस्परावळकी आहे. म्हणजे त्यानें मला माझी वायको शोधण्यास मदत करावी आणि मी त्याला राज्य मिळवून देण्यास मदत करावी. त्यासाठीं सर्व वानरांच्या समोर मी तुझ्या वधाची प्रतिज्ञा केली आहे. मग तुला मारण्यांत अधर्म तो काय झाला. तूं वानर व वन्य पशु म्हणून

Fullscreen

127

60 / 80

काबा

माळा काढून घेऊन आपल्या गळ्यांत बाल." नंतर तो अंगदाकडे वळून म्हणाला—"आतां सुग्रीवच तुला माझ्या जागी आहे. तू त्याच्या शब्दांला मान देऊन वाग." इतकें बोलत बालीनें होठे पिटले. सर्वांच्या डोळ्यांतून अश्रूधारा वाहू लागल्या. ताराच्या दुःखाला तर पारावारच नव्हता.

अशा त्या दुःख प्रसंगीं प्रसंगावधान राखून नीलनें बालीच्या छातींत रुतलेला रामाचा बाण हकून दूर केला. अंगदानें पिण्याच्या चरणाचें वंदन केलें. सुग्रीव डोळ्यांत आंसूनें आणून रामाला म्हणाला—"तुं आपल्या वचनाप्रमाणें बालीला मासिलेस. बालीनें मला फारच त्रास दिला होता. मला कोठेहि सुखानें राहू दिलें नाहीं, म्हणूनच केवळ तुलाच्या भावनेनें मी त्याच्या

मृत्युची इच्छा केली होती. पण आतां मला फार पश्चात्ताप होत आहे. मला आतां राज्यभोगाची इच्छा राहिली नाहीं. तारा, अंगद, सर्व वानर प्रजा दुःखतागरांत बुडलेली असतां मला ह्या राज्यपासीनें कसा आनंद होईल. हाय देवा! मी फार वाईट केलें. बाली बुद्धिमान होता, शाह्या होता, चतुर होता. त्यानें मला छळले तरी माझा बंध करण्याचा कधी प्रयत्न केला नाहीं. म्या दुःष्टानें त्याला मृत्यू चिंतिला. विकार असो माझ्या जिण्याला. मीहि त्याच्या मागोमाग बसतो. अंगद आपल्या पित्याप्रमाणें योग्य राजपुत्र आहे. त्याच्या आणि इतर सर्व वानरांच्या मदतीनें तूं सीतेचा शोध कर." असें म्हणून सुग्रीव देखील शोक करू लागला.

मुसलमान धर्मावलंबियांचे सर्वांत मोठे तीर्थस्थान म्हणजे मक्का. मुसलमान प्रमत्ति संस्थापक म्हंमद पैगंबर यांचा जन्म येथेच झाला.

मक्केच्या मशिदीच्या अंगणांत काबा (चित्रांतील काळा भाग) आहे. म्हंमदाच्या पूर्वीपासून हे पवित्र स्थान चाळू येत आहे. मुसलमानांची फार जुनी अशी ही मशीद आहे. ह्या मशिदीत एक वेसील सिडकी नाहीं. जमिनीपासून ७ फूट उंचीवर एकेच एक दार आहे. दारावर नेहमी काळा फडदा असतो. हा जरीबा आहे व त्याला 'किस्वा' असें म्हणतात. दर वर्षी हा 'किस्वा' बदलण्यात येतो. हजिस्त देशांतून तीर्थदर्शनास जाणाऱ्या यात्रेकरूंबरोबर तेथील सरकार नवीन "किस्वा" दर वर्षी पाठवते.

काब्याच्या एका कोपऱ्यांत सुप्रसिद्ध 'काळा दगड' अस्ताना सहज स्पर्श करतं येईल अशा तऱ्हेनें बसविलेला आहे. हा दगड गेबियल मांथाच्या देवदूतानें अब्राहम माळा बिल्ला होता.

